

Psychoterapie dětí

Diagnostika a terapie hrou - historie a
současnost

PhDr. Pavel Humpolíček, Ph.D.

Psychologický ústav FF MU v Brně

Obsah

- Funkce hry
- Hlavní znak hry u člověka
- Znaky hry
- Předpoklady pro praktické uplatnění znalostí
- Pozorování a záznam hry
- Historický exkurz
- Současnost
- Aktuální metody

Hra

- základ činnosti
- nemalé množství projevů v chování lidí
(i zvířat) obecně

Funkce hry I.

- ***přirozená lidská potřeba*** (J. A. Komenský)
- ***prostředník k přirozenému odpočinku*** (A. Lazarus)
- ***k odčerpání přebytečné energie*** (H. Spencer)
- ***příprava a přípravné učení*** (K. Gross)
- ***stimulant růstu***
- ***procvičování naučených úkonů*** (teorie následných cvičení)
- ***přináší slast, funkční libost*** či umožňuje ***katartické odreagování*** (S. Freud, K. Bühler, D. Carr)

Funkce hry II.

- ***řešit problémy*** (M.H. Erickson)
- ***pomáhat asimilaci*** (J. Piaget)
- ***nevědomě plnit nerealistická přání*** (L.S. V
- ***zdánlivé uspokojení potřeby moci a sebeuplatnění*** (A. Adler)ygotskij)
- ***hra je pro dítě prací*** (S. L. Rubinštejn)
- ***"Kdo si hraje, nezlobí"***

Hra nemá v životě lidském místo pouze v dětství a dospívání ...

- V práci (škole) sedíme na nudné schůzi (přednášce) a: znuděně se díváme z okna; kreslíme si umělecké obrázky na papír, přestože nás kreslení nikdy nebavilo; povídáme si se sousedem; vtipnými a tvůrčími dotazy doplňujeme a obohacujeme průběh schůze/přednášky; kritizujeme přednášejícího; přemýšlíme nad tím, co bude odpoledne;
- Někoho hra učarovala „na celý život“ - „na doktora“, „na maminku a tatínka“.

- *navyklé způsoby hry, či řešení situací (schémata) si můžeme přinášet z dětství a dospívání do dospělosti*
- hra v dospělosti - **nástroj manipulace, podklad pro tvůrčí a neobvyklá řešení**

Hlavní znak hry u člověka

- *svobodná vůle*
- *určitý stupeň odpoutání se od běžných způsobů zacházení s předměty, látkami a myšlenkami*

Znaky hry (Heckhausen, 1973):

- **Není vázána účelem.**
- **Plní funkci v aktivačním okruhu.**
- **Při hře se jedinec vyrovnává s reálným světem.**
- **Ve hře je bezprostřední cílová perpektiva.**
- **Hra má charakter quasi-reality.**

Předpoklady pro praktické uplatnění znalostí o hře v diagnostice a terapii dětí

- dosud nebyla vytvořena jasná teorie hry
- pozornost věnována **specifickým prvkům odpovídajícím věku či rodu**
- Hra patří k ***základním pozorovatelným projevům v chování dítěte.***
- ***hrové projektivní metody*** (Testy světa, Test mikrosvěta; Test vesnice, metoda Erica, Hra s pískem, Scénotest aj.)

Pozorování a záznam hry

Používáme:

- záznamové protokoly jednotlivých metod
- protokoly sloužící primárně k pozorování chování
- volný záznam

Historický exkurz zaměřený na metody hrové diagnostiky a terapie

- **Sigmund Freud (1856-1939)** - „*Analýza fobie pětiletého chlapce*“
- **Hermine von Hug Hellmuth** - první představitelka hrové terapie
- **Melanie Klein (1882-1960)** - sexuální interpretace hry, nesystematizované pozorování hry, aktivní zásahy do hry

- **Margareta Lowenfeld (1880-1973)** – *Test světa*, odmítá interpretaci během hry a zasahování do hry
- **Anna Freud (1895-1982)** - symbolický obsah, okamžiky všedního dne
- **Dora Kalff (1904)** – hrové techniky na pískovišti
- **Charlotte Bühler (1893-1974)** - standardizační studie Testu světa, „*Picture World Test*“ (1956)
- **Gerdhild Irmgard Elisabeth von Staabs (1901-1970)** - *Scénotest*

- **Gosta Harding** (1906-1976) – *metoda Erica*
- **Henri Arthus** – *Test vesnice*
- **Hans Zulliger** (1893-1965) - přínos hry jako takové

- tři nejvýznamnější přístupy v psychoanalytické terapii hrou: přístupy *Melanie Kleinové, Anny Freudové a Hanse Zulligera*

Další představitelé

- *Virginie M. Axlineové*
- *Violet Oaklanderové*
- *Vladimír Borecký, Dana Krejčířová*
- *Charles E. Schaefer a Kevin J. O'Connor*

"Současnost" hrové diagnostiky a terapie

- vychází z nedirektivní psychoterapie: *V. M. Axlineová a V. Oaklanderová*
- ***použití mnohých dalších materiálů*** (hlína, prstové barvy, kamínky, papír, maňásci, ...) ***i větších prostor***
- v zahraničí na pracovišti odborník na hroou diagnostiku/terapii

- Britská asociace hrových terapeutů (BAPT) definuje současnou podobu hrové terapie jako:

"...dynamický proces mezi dítětem a terapeutem, kterým dítě prochází svým vlastním tempem a podle vlastního rozhodnutí (programu), a s využitím určitých témat - minulé a současné, vědomé a nevědomé - která mají vztah (ovlivňují) k jeho/jejímu životu v současnosti. Vlastní, vnitřní zdroje dítěte umožňují - s podporou terapeutického vztahu - pokročit ve vývoji či dosáhnout změny. Hrová terapie je orientována na dítě, jejím primárním médiem je hra a sekundárním jazyk (řeč)."

Aktuální metody hrové diagnostiky a terapie

- **Welt-test** (M. Lowenfeldová, Ch. Bühlerová)
- **Erica Method** (G. Harding)
- **Scénotest** (G. von Staabsová)
- **Doll-play techniques**
- **TAT, CAT** (H. Murray, Ch. Morganová; L. a S. Bellakovi)
- **POKIT** (K. Mogford-Bevanová)
- **CATO** (Boš, Strnadová), **Osobnostní poker** (Hugentoblerová, Oettli a Ruckstuhlová)

Literatura

- Gitlin-Weiner, K., Sandgrund, A., Schaefer, Ch. (Eds.) (2000). ***Play Diagnosis and Assessment***. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Langmeier, J., Balcar, K., Špitz, J. (2000): ***Dětská psychoterapie***. Praha: Portál.
- Oaklander, V. (2003). ***Třinácté komnaty dětské duše***. Dobříš: Drvoštěp.
- O'Connor, K. J., Schaefer Ch. E. (Eds.) (1994). ***Handbook of Play Therapy: Advances and Innovations***. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Staabs, G. von (2001). ***Scénotest***. Praha: Testcentrum.
- Svoboda, M. (ed.), Krejčířová, D., Vágnerová, M. (2001). ***Psychodiagnostika dětí a dospívajících***. Praha: Portál.

Internetové zdroje

- <http://www.bapt.info>
- <http://www.a4pt.org>
- <http://www.phil.muni.cz/~hump>